

RANDBEMÆRKNINGER TIL EN AKTUARDISPUTATS

Af F. ZEUTHEN

DE efterfølgende Bemærkninger maa ikke opfattes som nogen Anmeldelse af Aktuar, Dr. polit. Paul Johansens Disputats »Principperne for Netto- og Bruttogrundlag for Livsforsikring«. Disputatsens Hovedindhold og Hovedfortjenester ligger inden for de statistiske og forsikringstekniske Omraader. Jeg skal imidlertid holde mig udelukkende til driftsøkonomiske og samfundsøkonomiske Synspunkter.

Ved Siden af at tjene som Disputats har Afhandlingen det praktiske Formaal at forsøge at rejse en Diskussion i danske Aktuar-kredse, der kan føre til en Revidering, Modernisering og Simplificering af Beregningsgrundlaget. Der tilsigtes Simpelhed, Konsekvens og Ensartethed saavel med Hensyn til Nettopræmier som med Hensyn til Bruttopræmier. Hensigten er aabenbart, at hver forsikret skal bære sine særlige Omkostninger inklusive en forholdsmæssig Andel af de administrative Omkostninger beregnet paa simplest mulige Maade. Omkostningsprincippet er her uden Diskussion opstillet som prispolitisk Norm. Det uløselige Spørgsmaal om Fordeling af fælles Omkostninger i Forhold til, hvad hver enkelt har forvoldt, klares ved en Forhaandsvedtagelse om ensartet, simplest mulig, det vil vel i Reglen sige proportional Fordeling. Diskussion om en eventuel Prisdifferentiering er dermed udelukket.

Alligevel viser det sig, at Forfatteren ikke slaar sig til Ro hermed, men i særlige Tilfælde fremsætter ikke nærmere analyserede Hensigtsmæssighedsbetragtninger. En større Tegningsprovision for Studieforsikringer »kunde forhaabentlig bevirke, at der blev tegnet langt flere af disse baade fra den forsikredes og fra Selskabernes Synspunkt udmærkede Forsikringer« (S. 74, jfr. S. 59, 72 og 75).

Opfattes Johansens Bog som et Forsøg paa at faa Forsikrings-selskaberne med til et fælles Beregningsgrundlag og fælles Præmier, er en Analyse af Præmiopolitikens Formaal vel overflødig og næppe opportun. Som videnskabelig Forfatter burde Dr. Johansen imidlertid selv analysere denne Art, almindeligt forekommende, Forsøg paa at opnaa en fælles Prispolitik ved Gennemførelse af en ensartet og konsekvent Omkostningsberegning. De delikate Spørgsmaal om Prispolitik omgaas ofte paa behagelig Maade, ved at Forslaget om Prispolitik gives en objektiv Karakter af ren Omkostningsberegning¹⁾; men de er der naturligvis alligevel. Det er saaledes et Spørgsmaal, om den daarligste Virksomheds, Gennemsnittets eller den i en eller anden Retning normale Virksomheds Omkostninger skal være normgivende, og hvilken Forrentning af Kapitalen der skal regnes med, Spørgsmaal, som bl. a. maa afgøres under Hensyn til Efterspørgslens Intensitet, det vil i Virkeligheden sige ud fra prispolitiske Betragtninger.

Ses Bogen som en videnskabelig Afhandling, bliver der ingen Plads for udefineret Hensigtsmæssighed (i Praksis falder vi dog alle i en snæver Vending tilbage hertil). Man maa da enten gøre rede for et Grundformaal, hvoraf de specielle Principper kan afledes, eller man kan begynde Undersøgelsen et Stykke længere fremme ved at gaa ud fra visse veldefinerede Principper (f. Eks. om Omkostningerne som Norm for Priserne), Principper, der da i Stedet for i det første Tilfælde Grundformaalet tages som et valgt, videnskabeligt set vilkaarligt, Udgangspunkt.

Paa Forhaand at vælge Omkostningerne som Norm for Prispolitikken synes imidlertid ikke at svare til de Formaal, Virksomhederne faktisk stræber efter. Noget andet er, at der af de nævnte taktiske Grunde eller af Mangel paa Omtanke er en stærk Tilbøjelighed til at lægge ensidig Vægt paa Omkostningerne; men dette maa da forklares.

Ved Valget af Udgangspunkt kan der være Tale om forskellige Typer. En simpel Type for Prispolitik har man i Monopolteorien, hvor det drejer sig om Virksomheder eller Sammenslutninger, der søger at maksimere deres Fortjeneste i det korte Løb eller mere rimeligt i det lange Løb. Hertil kan fra Studiet af de store Virksomheders Handlemaade føjes adskillige Biformaal saasom Hensyntagen til Kunderne, Udvikling af Teknik og Forretningens Om-

¹⁾ Se min Artikel: Nogle Bidrag til Teorien om de store Virksomheders Priser, Nordisk Tidsskrift for Teknisk Økonomi, April 1940, S. 18—23.

fang som Formaal i sig selv eller mindst mulig Ulejlighed. Et Skridt videre fører til de offentlige Virksomheder, der med skiftende Vægtfordeling samtidig søger at tjene den offentlige Kasses og de forbrugende Borgeres Formaal. Men i alle disse Tilfælde drejer det sig om Formaal, ved hvis Gennemførelse det er nødvendigt at se baade paa Produktions- og Omkostningsforholdene og paa Efterspørgselssiden. Man maa overveje, i hvilket Omfang Virksomhederne kan opnaa Gevinst eller tjene deres eventuelle andre Formaal ved at ændre Priserne under Hensyntagen til, hvor meget Afsætningen da kan ventes ændret.

Hvad er nu Formaalet for de danske Livsforsikringselskaber, og hvilke Formaal maa antages at ligge bag Forfatterens udtalte Principper og Hensigtsmæssighedshensyn?

Det drejer sig ikke om nogen simpel monopolistisk Maksimering af Selskabernes Overskud. Efter Forsikringsraadets Beretning for 1939 var den samlede regnskabsmæssige Udgift i de danske Livsforsikringselskaber (uden Genforsikring og Statsanstalt m. m.) 179 Mill. Kr., heraf Forsikringsudgifter 54 Mill. Kr., Forøgelse af Præmiereserverne 63 Mill. Kr., Anskaffelsesomkostninger 10 Mill. Kr. og Driftsudgifter 14 Mill. Kr. Af Overskudet paa 14 Mill. Kr. gik under $\frac{1}{2}$ Mill. Kr. til Aktionærer og Garanter og 11 Mill. til Bonus. Administrationen faar altsaa ca. 50 Gange saa meget som Aktionærer og Garanter. Disse udøver næppe heller nogen større Indflydelse paa Ledelsen. Baade Aktieselskaber og gensidige Selskaber maa sikkert i det væsentlige siges at være selvstyrende og selvfornyende, administrerende Institutioner; og de Formaal, de stræber efter, maa formentlig i Overensstemmelse hermed antages at være Forsikringsvæsenets og Forsikringsadministrationens Trivsel.

Ved en Redegørelse for, hvorledes Dr. Johansens Forslag vil virke, kan der være Grund til at fremhæve, at de Præmienedsættelser, som opnaas, ikke er nogen Gave til de forsikrede, men kompenseres ved en Nedgang i Bonus. Det samlede Betalingsforhold mellem Forsikrede og Selskaber bliver i det væsentlige uforandret, samtidig med at de forsikredes Ind- og Udbetalinger faar en anden tidsmæssig Fordeling, og der sker en rationaliserende Omlægning i Forholdet mellem de forskellige Grupper af forsikrede.

Forslaget har til Hensigt at skabe fælles Regler for Præmieberegningen, det vil i Realiteten sig at afskaffe Konkurrencen paa dette Omraade. Men hvad vil Virkningen blive heraf? Der vil stadig kunne konkurreres med Hensyn til Agentens Ansigt, Selska-

bets Navn og andre Former for forskellig Indpakning af den standardiserede og prisregulerede Vare. Og endelig er der Bonus, som maa faa forskellig Størrelse efter Selskabernes Regnskabsresultater. Men skal denne sidste Forskel gøres aabenlys — ogsaa i Konkurrencen med Statsanstalten — ved en Standardisering af Bonusreglerne, eller skal de dyrere Selskaber bevare deres Eksistens ved at skjule en Forskel i Værdien af Bonus? Hvad bliver Enden paa det hele, naar man faar en Række Selskaber, som trods Lighed med Hensyn til Ydelser og Præmier alligevel med en vis Bekostning fører Konkurrence om Erhvervelse af ny Forsikringer? Er denne Bekostning ud fra samfundsmæssige Synspunkter en rimelig Pris for en tilstrækkelig energisk — og i Betragtning af de opgivne Forsikringer og andre Spareformers gode Egenskaber ikke *for* energisk — Overtalelse af Befolkningen til at tegne Forsikringer? Og hvad er Virkningerne af Konkurrencen inden for et Forsikringssystem, som vi har det før Johansens Reform, hvor Konkurrenternes Tilbud fremtræder med en Række tilsyneladende Forskelligheder, der tilslører de væsentlige Ligheder og Uligheder for de usagkyndige Kunder?

Saaframt man i det hele i en videnskabelig Undersøgelse vil drøfte Virkninger af Forslag af den omhandlede Slags, bør man ikke forbigaa en aaben og upartisk Behandling af saadanne Spørgsmaal. I alt Fald bør man ikke ubetinget anbefale et Forslag uden at paapege, at der knytter sig visse videre Problemer til den anbefalede Udvikling.

Ved Siden af de omtalte, i høj Grad praktiske Spørgsmaal kan nævnes et noget fjernere liggende, rent teoretisk Spørgsmaal, som det vilde være ønskeligt at tage op paa Basis af et Forsikringsmateriale. Dr. Johansen taler, ligesom alle andre, om en »passende Sikkerhed«. Men hvad er passende Sikkerhed? Kan der siger noget om, hvilken Grad af Sikkerhed man i Forsikringsvæsenet, hvor Risikoproblemet foreligger i enklere Form end paa andre Omraader, regner med over for de store, ikke tilfældige Risikoer (Rente og Dødelighed), og hvad der bestemmer denne Grad? Spørgsmaalet om, hvor mange Gange Middelfejlen man vil op paa over for de tilfældige Udslag, er tilsyneladende et mindre Problem, idet det her er langt billigere, naar Problemet er erkendt, at komme op paa en meget høj Sikkerhedsgrad.

Foranstaaende Betragtninger vilde virke som en uretfærdig, ensidig Behandling af Johansens Undersøgelse, saafremt det ikke blev fremhævet, at det netop kun har været Hensigten at behandle

en enkelt Side, den økonomiske Side, der dog maa siges at være en væsentlig Side af de Problemer, som Bogen berører. Det afgørende ved en Bog, der som denne fremtræder som en beskeden Indledning til en Diskussion, ligesom det afgørende ved en Disputats, maa dog være, at den bringer noget nyt og godt, blot i nogle Retninger. Naar den, som det er blevet fremhævet af Sagkundskaben, gør dette paa det livsforsikrings-statistiske og -tekniske Omraade, har den sin fulde Berettigelse. I Samarbejdet mellem de nødvendigvis specialiserede Videnskabsgrene og i Samarbejdet mellem Folk med forskellige Anlæg og Interesser er Respekt for de andre vel noget af det vigtigste. Selv om det kan rumme Farer, gaar Samarbejdet lettest og behageligst, naar de enkelte er Optimister og møder med Beundring for det, de ikke selv forstaar. Med Hensyn til den paatalte Mangel kan iøvrigt nævnes, at samme Mangel: Anvendelse af en primitiv Omkostningsteori som Udgangspunkt for Prispolitik uden nærmere Motivering, ogsaa ofte har forekommet blandt Nationaløkonomer og Driftsøkonomer, at denne Mangel er af mindre Betydning i det foreliggende Tilfælde, hvor det drejer sig om en Specialopgave, og at Manglen endelig som nævnt helt kunde være elimineret uden store Ændringer af Bogen ved en Forhaandsvedtagelse af visse nærmere definerede Principper som et videnskabeligt set vilkaarligt valgt Udgangspunkt, en Begrænsning i Anlæg, der dog vilde svække Bogens Interesse betydeligt.

Med Hensyn til Bogens Forstaaelighed skal bemærkes, at det vilde have været ønskeligt, om Hovedidéerne, som meget vel er forstaaelige og er af væsentlig Interesse for videre Kredse saavel af Forsikringspraktikere som af Folk paa tilstødende teoretiske Omraader, i det mindste i et Bilag eller i et Slutningskapitel var blevet forklaret paa en for ikke-Aktuarer forstaaelig Maade. Naar det foreskrives, at Disputatser paa saa let tilgængelige Sprog som Engelsk og Tysk skal indeholde et dansk Resumé, kan det nok siges at være en for svag Hjælp, at de ikke-akutarisk uddannede Læsere i Forordet henvises til at anvende en elementær Fremstilling af Livsforsikringsteknikken som »Leksikon« til Fortolkning af Formelsproget, jfr. her Paul Johansen og Poul Ørding: Elementær Livsforsikrings-Matematik, 1940. Vigtige Dele af Aktuarernes Problemer er jo ikke af saa ophøjet mystisk og eksklusiv Karakter, som den meget eksklusive, fagvidenskabelige Form lader formode, jfr. her det i Disputatsen kritiserede meget gamle statistiske Grundlag for Dødelighedsberegningerne og foranstaaende

Diskussion om de noget primitive, prispolitiske Principper. Iøvrigt skal jeg være den sidste til at angribe, at man i en intern Diskussion anvender Specialisternes Forkortelser og Forudsætninger. Forfatterens Styrke er netop den korte, i nogle Tilfælde for korte, Vej frem til Løsning af Spørgsmaalene. Han gør det, som baade inden for Teori og Praksis er det væsentligste: stiller Spørgsmaal og løser dem. Han løser dem godt nok, men ikke *for* godt til at aabne Plads for fortsat Arbejde for sig selv og andre.
